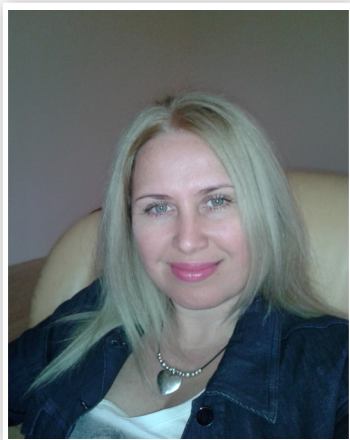

4. МАЙСТЕР-КЛАС

Оксана Анатоліївна Ковальова,
аспірант Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Київ

УДК 159.99

ТРЕНІНГ «ЕФЕКТИВНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ»

В статті представлена програма авторського тренінгу по розвитку соціально-комунікативної компетентності учителя загальноосвітньої школи і пояснення к неї.

Ключевые слова: соціально-комунікативна компетентність, комунікація учителя, тренінг комунікації.

The author's training program on the development of social and communicative competence of the teacher of the general education school and explanations to it are presented in the article.

Key words: social-communicative competence, teacher communication, communication training.

Комунікація в усі часи була для вчителя основним інструментом навчання, виховання і розвитку дітей. За допомогою комунікації він може передати дитині власний професійний та особистісний досвід, впливати на її цінності та установки, формувати вміння, необхідні дитині у житті. Поширеною є думка, що кожний учитель досконало володіє соціально-комунікативними компетенціями ми, однак на практиці це не зовсім так. ЗНЗ та вищі цілеспрямовано не навчають людину, яка, до речі, стає потім вчителем, спілкуватися ефективно, співпрацювати в групі, виступати перед аудиторією, доступно озвучувати власні думки та ідеї, переконувати, створювати гармонійні відносини, розуміти себе та оточення тощо. Ці вміння кожний здобуває самостійно і досить стихійно. А коли людина починає працювати у ЗНЗ, то вона крізь призму власного світобачення передає досвід наступному поколінню, завдаючи шкоду несформованим особистостям. Випускники ВНЗ, які можуть моделювати літаки та планувати бюджети, часто не здібні навести лад у колективі, домовитися між собою та співпрацювати на користь суспільства.

Особливо страждають від некомпетентності вчителя в цьому контексті обдаровані діти або діти зі спеціальними потребами. У процесі розвитку вони стикаються зі внутрішніми процесами, яких не можуть навіть осмислити. Їм необхідні підтримка та допомога

дорослого, який знає людську психологію і може поради, як знайти себе та власне покликання.

У нових навчальних учнівських програмах уведено теми, що присвячені розвитку соціально-комунікативної компетентності учнів, однак цими інструментами не забезпечена більшість вчителів, які мають демонструвати приклад володіння ними. Якщо ми не забезпечимо вчителів ефективними соціально-комунікативними інструментами, то не зможемо навчити молоде покоління гармонійно співіснувати та розвиватися у своїй країні.

Проблеми в спілкуванні також наявні у досвідчених вчителів, які піддаються психологічному вигоранню. Воно спричиняє нечутливість до емоцій та почуттів інших, агресію, втрату бажання працювати з творчим натхненням тощо. Таким чином, усіх учителів потрібно навчати таким компетенціям, як *рефлексія* та *саморегуляція*.

Отже, ми вважаємо, що соціально-комунікативні компетенції – ключові у професійній діяльності вчителя, тому їм необхідно приділити окрему увагу.

Тренінг із розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів розроблено як складову дослідно-експериментальної діяльності за темою «Програма розвитку педагогічного персоналу навчального закладу». Його було проведено в одній із гімназій м. Київ.

Мета тренінгу: розвиток та підвищення соціально-комунікативної компетентності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Завдання тренінгу

1. Поглибити знання вчителів себе як особистості, а також щодо технік, прийомів і методів ефективної комунікації з іншими особистостями.

2. Удосконалити навички вчителів щодо створення гармонійних відносин, управління конфліктними ситуаціями, розуміння психологічного стану та поведінки людей, здійснення екологічного впливу на інших, саморегуляції власних психологічних станів тощо.

3. Впливати на розвиток таких якостей вчителів, як толерантність, усвідомленість, емпатійність, комунікабельність, здатність до самоаналізу та самодис-

ципліни, врівноваженість, рольова гнучкість, красномовство тощо.

4. Сприяти отриманню вчителями нового позитивного досвіду спілкування та переосмисленню вже набутого досвіду, зокрема негативного.

5. Сприяти посиленню мотивації вчителів до саморозвитку та самовдосконалення у сфері людських відносин.

Тренінг ґрунтується **на принципах:** *відкритості* у вираженні власних почуттів, *прийнятті себе та інших, відповідальності, довіри, безоцінності суджень, функціонування* в атмосфері *«тут і зараз»*, *саморозкритті та самоусвідомленні*.

Зміст тренінгу базується на авторській структурно-змістовій моделі соціально-комунікативної компетентності (табл. 1).

Таблиця 1

Авторська структурно-змістова модель соціально-комунікативної компетентності

Соціально-комунікативна				
Соціальна			Комунікативна	
Суспільна	Інтерактивна	Автономна	Вхідна комунікація (або рецепція)	Вихідна комунікація (або продукування)
Дотримання соціальних норм	Створення взаємин	Рефлексія	Сприймання інформації	Передача інформації
Розуміння та виконання соціальних ролей	Опрацювання конфлікту	Самоконтроль	Сприймання стану та відношення	Передача почуттів та стану
Соціальна активність	Співпраця	Самооцінювання	Сприймання потреб, цінностей та поглядів	Вплив, переконання

Структура тренінгу базується на методі «Модель навчання дорослих Д. Колба», де кожний модуль занять має охоплювати чотири компоненти:

- особистий досвід;
- осмислення досвіду;
- будування теоретичних концепцій;
- застосування на практиці.

Кожний компонент цієї моделі може бути початком для всіх інших.

Тренінг можна використати як складову програми професійного розвитку педагогічного колективу окремого навчального закладу або, як окремий модуль для навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації. Форма проведення тренінгу – очна. Тренінг розрахований на 18 годин.

ПЛАН ТРЕНІНГУ

Цільова група: вчителі ЗНЗ.

Кількість осіб у групі: 12–16 осіб.

Критерії добору учасників. Групу формують за принципом добровільності. Група повинна бути сталою, тобто упродовж навчальної діяльності в ній мають брати участь одні й ті самі особи. Оптимальна кількість учасників – від 8 до 16 осіб. Така кількість

учасників є, з одного боку, достатньо великою, щоб забезпечити необхідну різноманітність взаємодій, а з іншого – достатньо компактною, щоб кожний учасник мав можливість особистісного прояву та міг почуватися невід'ємною частиною групи.

Розпис діяльності групи: тренінг розраховано на **три** дні по **шість** годин. Рекомендований час: з 10⁰⁰ до 17⁰⁰ з двома короткими та однією довгою перервою.

Методи, що використані під час роботи тренінгу: міні-лекція, анкетування, вправи-розігриви, структуровані бесіда та дискусія, індивідуальні та групові вправи, обговорення проблемних ситуацій, розбір кейсів, ділові та рольові ігри, мозковий штурм, робота з відео, текстами та опитувальниками тощо.

Обладнання: ПК, екран з проектором, фліп-чарт, маркери, стікери, роздатковий матеріал, фломастери, ручки, олівці, аркуші паперу А3, А4, клей, ножиці.

Очікувані результати: запропонований тренінг сприяє вдосконаленню результатів педагогічної діяльності вчителя, покращенню взаємин вчителя з учнями, їхніми батьками, колегами та керівництвом, зміцненню психологічного здоров'я вчителя.

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ
День перший

№	Тема	Зміст	Час
1	Вступ до тренінгу	Представлення тренера та ознайомлення з цілями, завданнями та планом тренінгу. Ознайомлення з авторською моделлю соціально-комунікативної компетентності. Проведення методики самооцінювання рівня соціально-комунікативної компетентності учасників. Укладання групової угоди. Знайомство групи за допомогою групових вправ	90 хв
2	Основи процесу комунікації	Модель комунікаційного процесу: кодування/декодування, комунікативні бар'єри і та канали, зворотний зв'язок, рівні комунікації. Групова робота з кейсами. Індивідуальна вправа «Вдосконалення комунікації за формулою: проблема – мета – процедура – тест»	90 хв
3	Сприйняття: рівень інформації	Вправа «Тест на сприйняття інформації», аналіз, рефлексія. Техніки активного слухання. Відпрацювання технік у трійках	90 хв
4	Сприйняття: рівень емоцій і почуттів	Карта емоцій. Емпатія. EQ. Групові вправи «Визначить емоцію», «Інтоніяція», «Правда чи брехня», «Ліфт та поїзд», «Змішані почуття». Компоненти невербального спілкування. Перегляд науково-популярного фільму «Вивчення людських емоцій». Аналіз, рефлексія	90 хв

День другий

№	Тема	Зміст	Час
1	Сприйняття: рівень потреб, цінностей та поглядів	Потреби, цінності, погляди. Ієрархія потреб Маслоу. Типологія систем цінностей Грейвза. Робота у підгрупах «Потреби учнів». Вправа «Мої цінності». Аналіз, рефлексія	90 хв
2	Продуктування інформації	Ефективна передача інформації. Групова вправа «Намалюйте, що я скажу». Аналіз, рефлексія. Робота у підгрупах «Принципи подачі інформації»	90 хв
3	Вираження емоцій та почуттів	Робота в підгрупах «Баланс між вираженням та стриманням почуттів. Коли що доцільно робити». Техніки вербалізації емоцій та почуттів. Робота в парах «Відпрацювання емоцій технікою “Я-повідомлення”». Аналіз, рефлексія. Профілактика емоційного вигорання за допомогою визначення та контролю власного емоційного стану	90 хв
4	Вплив і переконання	Вплив та переконання – робота різних півкуль мозку. Аргументація. Групова гра «Переконайте групу», «Матриця аргументації». Аналіз, рефлексія. Харизма та її складники. Групова вправа «Презентація». Аналіз, рефлексія	90 хв

День третій

№	Тема	Зміст	Час
1	Створення міжособистісних відносин	Принципи гармонійних відносин. Етапи розвитку відносин. Принципи асертивної поведінки. Особистісний кордон. Групова вправа «Встановіть та відчуйте кордон». Аналіз, рефлексія	90 хв
2	Управління конфліктом	Управління конфліктами. Тестування на стиль вирішення конфлікту. Рольова гра «Врегулюйте конфлікт». Перегляд відеофільму «Види маніпуляцій та способи захисту» та групове обговорення	90 хв

№	Тема	Зміст	Час
3	Ведення перемовин	Типи, стилі та стратегії ведення перемовин. Стратегія «Виграти/Виграти». Рольова гра «Ведення перемовин»	90 хв
4	Завершення тренінгу	Підведення підсумків. Повторне проведення методики самооцінювання рівня соціально-комунікативної компетентності. Завершення групового процесу. Прощання	90 хв

Використані літературні джерела

1. *Вердербер Р.* Психология общения / Р. Вердербер, К. Вердербер. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 320 с.
2. *Куницына В. Н.* Межличностное общение: учебник для вузов / В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.
3. *Гольдштейн А.* Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / пер. с англ. В. Хомика. – Киев : Либідь, 2003. – 520 с.
4. *Горностаи П. П.* Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности / П. П. Горностаи. – Киев : Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.
5. *Александров Д. Н.* Самоучитель красноречия / Д. Н. Александров. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2003. – 304 с.
6. *Ламертон Дж.* Учись говорити / Дж. Ламертон. – М. : АСТ ; Астрель, 2003. – 200 с.
7. *Бирах А.* Психология миски : метод. пособие для слушателей курса «Эффективные коммуникации в бизнесе» / А. Бирах. – М., 2000. – 172 с.
8. *Рассел Т.* Навыки эффективной обратной связи. / Т. Рассел. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 176 с.
9. *Рубинштейн Н.* Тренінг управління емоціями. 42 простих упражнения, которые научат вас справляться с ревностью, обидой или страхом. И радоваться жизни! / Н. Рубинштейн. – М.: Эксмо, 2009. – 256 с.

Bibliography

1. *Verderber R.* Psykholohyia obshchentya / R. Verderber, K. Verderber. – SPb. : Praim-EVROZNAK, 2003. – 320 s.
2. *Kunytsyna V. N.* Mezhllychnostnoe obshchentye: uchebnyk dlia vuzov / V. N. Kunytsyna, N. V. Kazarynova, V. M. Poholsha. – SPb. : Pyter, 2002. – 544 s.
3. *Holdshtein A.* Treninh umin spilkuvannia: yak dopomohty problemnym pidlitkam / per. s anhl. V. Khomyka. – Kyev : Lybid, 2003. – 520 s.
4. *Hornostai P. P.* Lychnost y rol: Rolevoi podkhod v sotsyalnoi psykholohyy lychnosty / P. P. Hornostai. – Kyev : Ynterpress LTD, 2007. – 312 s.
5. *Aleksandrov D. N.* Samouchytel krasnorechyia / D. N. Aleksandrov. – M. : FAYR-PRESS, 2003. – 304 s.
6. *Lamerton Dzh.* Uchytes hovoryt / Dzh. Lamerton. – M. : AST ; Astrel, 2003. – 200 s.
7. *Byrakh A.* Psykholohyia mysyky : metod. posobyе dlia slushatelei kursa «Effektyvnye kommunykatsyy v byznese» / A. Byrakh. – M., 2000. – 172 s.
8. *Rassel T.* Navyky efektyvnoi obratnoi sviazy. / T. Rassel. – 2-e yzd. – SPb.: Pyter, 2002. – 176 s.
9. *Rubynshtein N.* Trenynh upravlenyia emotsyiamy. 42 prostykh uprazhnenyia, kotorye nauchat vas spravlyatsia s revnostiu, obydoi yly strakhom. Y radovatsia zhyzny! / N. Rubynshtein. – M.: Eksmo, 2009. – 256 s.